

PRIKAZI I OCJENE

Krunoslav Puškar

Prezimana potkalničkoga Prigorja

Križevci: Crisinus, 2021., 534 str.

Knjiga *Prezimana potkalničkoga Prigorja* Krunoslava Puškara rezultat je autorova desetogodišnjega arhivskog istraživanja antroponimije potkalničkoga Prigorja. Svojevrsna je to kruna njegove brižljive posvećenosti prezimenima toga kraja, a temelji se na (prezimenskome) dijelu doktorske disertacije *Antroponimija potkalničkoga Prigorja*, obranjene 2021. godine. Knjiga obaseže 534 stranice te je objavljena u izdanju križevačkoga nakladnika Crisinus.

Radi boljega snalaženja u opsežnoj monografiji, njezin se sadržaj dijeli na dvije cjeline. Prvu cjelinu čini 18 opsežnijih i manje opsežnih poglavlja u kojima se autor bavi teorijskim aspektom antroponimije, jezičnim obilježjima prezimana potkalničkoga Prigorja te onomastičkom analizom prikupljene prezimenske građe. Najviše prostora u drugoj cjelini monografije zauzima rječnik prezimana.

U *Uvodu* autor ističe važnost prezimana za čovjekov identitet te definira cilj knjige: istražiti prezimana potkalničkoga Prigorja (s onomastičkoga motrišta slabo istraženoga kraja), utvrditi njihove tvorbene, etimološke i etiološke značajke te ih usporediti s ostalim dijelom dosad istraženoga hrvatskoga prezimenskog korpusa.

U drugome poglavlju naslovljenom *Što je to prezime?* autor donosi pregled antroponomastičke literature o terminu *prezime*, njegovu nastanku i upotrebi tijekom povijesti, sve do 2019. i posljednje inačice Zakona o osobnom imenu, čije detalje i promjene opisuje u trećemu poglavlju, koje naslovljava *Prezime u Zakonu o osobnom imenu*.

Razvoj imenske formule na području potkalničkoga Prigorja naslov je četvrtoga poglavlja. U njemu autor sužava temu prema području koje istražuje i pokazuje način imenovanja od prvih zapisa, koji sežu u 15. stoljeće, a izvor im je *Popis i obračun poreza u Hrvatskoj u XV. i XVI. stoljeću*.

U petome poglavlju – *Zemljopisni položaj i demografija potkalničkoga Prigorja* – autor smješta istraživano područje u zemljopisni kontekst te donosi njegovu demografsku sliku osvrćući se na izvanjezične promjene koje su utjecale na prezimenski mozaik. Dakako, činjenica da se neka prezimana zauvijek gase poseban je poticaj i razlog za njihovo onomastičko istraživanje.

U dvama vrlo kratkim poglavljima koja slijede – šestome i sedmome – autor promatra prezime u odnosu na ostale osnovne antroponimijske kategorije (osobno ime i nadimak) te se osvrće na dosadašnja istraživanja prezimena u Hrvatskoj, pri čemu je posebno istaknuo djela hrvatskih onomastičara Petra Šimunovića (*Hrvatska prezimena*) i Anđele Frančić (*Međimurska prezimena*), koja su mu bila važan oslonac pri istraživanju i analizi prezimenske građe te izradi rječnika prezimena.

Osmo poglavlje, naslovljeno *Istraživanje prezimena u potkalničkom području*, početak je opisa tzv. neizravnoga antroponomastičkog istraživanja, tj. istraživanja prezimena posvjedočenih u pisanim izvorima starijega i novijega datuma. Autor je nastojao pronaći što više raznolikih izvora koji datiraju iz različitih vremenskih odsječaka iz kojih će crpsti prezimensku građu za svoj rad. Istražio je impozantan broj izvora (136), među kojima dominiraju knjige stanja duša (*Status animarum*) te matične knjige krštenih, rođenih, vjenčanih i umrlih. Usto je stariju prezimensku građu crpio iz popisa stanovništva, raznih protokola, povelja i cehovskih zapisnika, povijesnih knjiga, blagajničkih knjiga, matica potvrđenika, popisa i obračuna poreza... Kao izvor novijih prezimenskih potvrda poslužili su mu *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske* (1976.) i *Hrvatski prezimenik* (2008.). Iz tih je izvora prikupio više od 3000 prezimena koja su zatim dodatno reducirana kako bi se izdvojila prezimena koja se doista mogu smatrati prezimenima potkalničkoga Prigorja, prema kriteriju da prezime mora biti potvrđeno prije 1901. (prije velikih društvenih i geopolitičkih promjena u 20. stoljeću) te da mora imati najmanje stogodišnji kontinuitet pojavljivanja u potkalničkom Prigorju. Na taj je način dobiven konačan broj od 1360 prezimena koje detaljnije analizira u nastavku knjige.

U devetome poglavlju ta su prezimena predmetom daljnje iscrpne tvorbeno-motivacijske analize. Tvorbena je analiza pokazala podjednaku zastupljenost asufikslnih prezimena, tj. prezimena bez specifičnih prezimenskih sufikasa u svojoj strukturi, i onih nastalih sufikslnom tvorbom, pri čemu potonja prezimena dolaze s jednim od ovih sufikasa (navodimo ih po čestoći zastupljenosti): *-ić*, *-ević/-ović*, *-ec*, *-ek*, *-ak*, *-in*, *-ac* i *-ic*. Kada je riječ o motivacijskome aspektu, najpotvrđenija je skupina prezimena motiviranih osobnim imenom, zatim slijede prezimena motivirana nadimkom, nakon toga prezimena od naziva zanimanja te naposljetku prezimena temeljena na etniku ili etnonimu.

U desetome poglavlju pod naslovom *Rezultati i komentari* autor je opisao osobitosti svakoga sufiksa kojim su tvorena prezimena potkalničkoga Prigorja, a dodatno je proširio i motivacijsku analizu prezimenskoga fonda tako što je iz korpusa prezimena motiviranih osobnim imenom izdvojio prezimena u čijoj se osnovi prepoznaju kršćanska osobna imena (npr. *Đurec*, *Ivanović*, *Petric*), narodna osobna imena (npr. *Ranilović*, *Vladušić*, *Živković*) i strana (nekršćanska)

osobna imena (npr. *Hasanec*, *Erhatic*). Zaključio je da su prezimena od osobnih imena najbrojnija među prezimenima potkalničkoga Prigorja te da je najčešće riječ o sufikslnim izvedenicama, i to onima tvorenim sufiksom *-ić*. Od rezultata iscrpne analize, koju svakako vrijedi detaljno proučiti u samoj knjizi, ovdje ćemo izdvojiti prezimena motivirana nazivom zanimanja, treću prezimensku skupinu po čestoci pojavljivanja u istraživanome prezimenskom fondu. Ta su prezimena uglavnom asufikslna, a iz njihovih postava autor iščitava 65 različitih zanimanja, nerijetko temeljenih na leksemima stranoga podrijetla (npr. *Hegeduš* < mađ. *hegedűs* ‘violinist’; *Miler* < njem. *Müller* ‘mlinar’; *Terzić* < tur. *terzi* ‘krojač’; *Kolar*, *Kovač*, *Kuhar*, *Tkalec*, *Zvonar*).

Nakon središnje tvorbeno-motivacijske analize popraćene brojnim tablicama i grafičkim prikazima, slijedi jedanaesto poglavlje – *Dvostruka prezimena u korpusu prezimena potkalničkoga Prigorja*. Autor zaključuje da su takva prezimena u starijim razdobljima izrazito rijetka (npr. u 19. stoljeću zabilježeno ih je sedam, a sredinom 20. stoljeća bilo ih je šest) te da se njihov broj povećava u novijemu razdoblju (2001. zabilježeno je 191 dvostruko prezime). Analizirajući dvostruka prezimena, autor se, uz ostalo, dotaknuo i pravopisne problematike takvih prezimena.

U dvanaestome poglavlju – *Starost prezimena potkalničkoga Prigorja* – uz ostalo saznajemo da se među najstarijim prezimenima toga područja nalaze *Visek*, *Banfić*, *Brodarić*, *Ivanušić*, *Nemčić*, *Petračić*, *Žibrin* i *Horvat*, čije prve potvrde sežu od 1398. do 1500. godine.

Trinaesto poglavlje naslova *Učestalost i raširenost prezimena potkalničkoga Prigorja* pokazuje, između ostaloga, zanimljive podatke o stotinu najučestalijih prezimenima za popisa stanovništva 2001. u naseljima potkalničkoga Prigorja (*Horvat*, *Sokač*, *Višak*, *Kos*, *Crnčić*, *Nemčić*, *Švagelj*, *Zidarić*, *Miklečić*, *Marenčić*...). Usporedno se u tablici donose i podatci o prezimenima s najvećim brojem nositelja te godine u čitavoj Hrvatskoj (*Horvat*, *Kovačević*, *Babić*, *Marić*, *Novak*, *Jurić*, *Kovačić*, *Vuković*, *Knežević*, *Marković*). Potom autor kartografski prikazuje rasprostranjenost pet najčešćih prezimena potkalničkoga Prigorja 2001. godine te zornim prikazom pomoću trokuta pokazuje kako se s vremenom (od 1598. do 2001.) širi areal rasprostranjenosti prezimena *Kešer* u naseljima toga kraja. Za 189 prezimena ustanovljuje da su autohtona jer se pojavljuju samo ili većinom u potkalničkome Prigorju.

Posljednja četiri poglavlja prve cjeline bave se specifičnim jezičnim obilježjima analiziranih potkalničkih prezimena. Nakon 14. poglavlja – *Prezimana potkalničkoga Prigorja prema broju slogova* – slijedi 15. poglavlje – *Varijacije prezimena potkalničkoga Prigorja* – koje donosi osvrt na pitanje kriterija prema kojima se dva grafijski različita prezimenska lika mogu smatrati zasebnim prezimenima. Nadalje, u 16. poglavlju – *Održi dijalektnih osobitosti u prezimenima*

potkalničkoga Prigorja – pokazuje se da prezimena pružaju podatke o mnogim dijalektnim, kajkavskim osobitostima, poput ispadanja *e* u dočetnome *-ec* (npr. *Perc*, *Šarc*) ili o protetskome *v* (npr. *Vuglač*, *Vugrin*). *Odrazi aloglotskih leksema u prezimenima potkalničkoga Prigorja* naslov je pretposljednega (17.) poglavlja prve cjeline. U njemu se Puškar osvrće na raznovrstan inojezični biljeg vidljiv u analiziranome prezimenskom fondu.

U *Zaključku* (18. poglavlje) autor je ponovio cilj i sažeo rezultate istraživanja istaknuvši da su zbog depopulacije potkalničkoga Prigorja mnoga prezimena nestala s toga područja.

Drugi dio knjige – *Rječnik prezimena potkalničkoga Prigorja* – počinje *Uvodnim napomenama* u kojima autor objašnjava strukturu rječničkoga članka te donosi popis i objašnjenje kratica i drugih oznaka kojima se služi u rječniku. Rječnik je vrlo opsežan – zauzima 300-tinjak stranica te sadržava 1360 rječničkih članaka kojima je natuknica svako od 1360 analizi podvrgnutih prezimena u prvome dijelu knjige. Svaki rječnički članak počinje natukničkim prezimenom (ako su u građi potvrđene, donose se i varijacije, npr. ŠTAJDOHAR * ŠTAJDUHAR). Zatim slijede prezimenske potvrde kronološki poredane u zasebnim redcima od prvoga do posljednjega pojavljivanja u proučenim izvorima pisane originalnom grafijom (npr. 1543. MAGYER, 1869. MAGJER, 1895. MAGJER, 1996. MAĐER). Prezimenske su potvrde popraćene imenima naselja u kojima se pojavljuju, a svaki rječnički članak sadržava i kratko tumačenje prezimenske tvorbe i motivacije. U rječnički članak uključeni i drugi specifični podatci, poput oznake koja ukazuje na to da je prezime imalo kontinuitet duži od stotinu godina, ali se u novije vrijeme više ne pojavljuje, zatim oznaka frekvencije ako se prezime nalazi među stotinu najčešćih prema popisu stanovništva iz 2001., a za 1948. i 2001. godinu donose se podatci o broju nositelja prezimena i broju domaćinstava u kojima su ti nositelji živjeli. Zahvaljujući grafičkomu uređenju rječničkoga članka i preglednomu bilježenju njegovih dijelova, rječnik je vrlo praktičan za snalaženje i korištenje, a podatci su jasno prezentirani.

Na kraju knjige, u dvama zasebnim poglavljima, autor donosi dva popisa: 1) popis 1030 prezimena potkalničkoga Prigorja potvrđenih u građi koja nemaju jednostoljetni kontinuitet pojavljivanja (te stoga nisu bila predmetom tvorbeno-motivacijske ni ikoje druge analize) i 2) popis 151 dvostrukoga prezimena potkalničkoga Prigorja zasvjedočenoga za popisa stanovništva 2001. čija je barem jedna sastavnica prezime potkalničkoga Prigorja.

Slijedi *Kazalo prezimenâ potkalničkoga Prigorja s minimalno jednostoljetnim kontinuitetom javljanja te Popis literature i izvora*.

Knjiga *Prezimana potkalničkoga Prigorja* Krunoslava Puškara završava kratkim sažetkom na engleskome jeziku, vrlo kratkom autorovom biografijom i izborom 18 bibliografskih jedinica iz njegova opusa.

Antroponomastička istraživanja posvjedočeno pružaju brojne dragocjene jezične i nejezične podatke o životu ljudi u nekome vremenu i na nekome području iščitane iz antroponima. Svako je područje sretno ako ima svojega vrijednog onomastičara koji predanim radom prikuplja, a potom pomno analizira antroponimijsku (i inu onimijsku) građu vodeći računa o važnosti svake posvjedočene imenske varijante. Potkalničko je Prigorje u Krunoslavu Puškaru dobilo takvoga istraživača, koji je dio rezultata svojih višegodišnjih antroponomastičkih istraživanja pretočio u knjigu o prezimenima svojega zavičaja. Ona je, nesumnjivo, vrijedan prinos upotpunjavanju jezičnopovijesne i društvene slike toga priorskoga kraja.

Ivana Filipović Petrović